

Fogalomtár

Adó – törvény által megállapított, az államnak teljesítendő fizetési kötelezettség, amelynek megfizetése nem teremt az állammal szemben közvetlen jogosultságokat.

Adósság szolgálat – egy adósság után adott időszakban esedékes kamat- és tőketörlesztések összege. Flow kategória.

Akkreditív – a külkereskedelemben alkalmazott fizetési mód. Lényege, hogy a "nyitó bank" a vevő megbízásából fizetési ígéretet ad az exportőr javára. A fizetés teljesítésének feltétele, hogy az exportőr az előírt okmányok bemutatásával igazolja a szerződés szerinti teljesítést. Alkalmazzák még több évet igénybevevő beruházások finanszírozásánál is.

Alapkamat – A jegybanki kéthetes betét kamata.

Államadósság – az államháztartás hitelviszonyon alapuló kötelezettségeinek összessége. Közgazdaságilag az éves hiányok (deficitek) és többletek (szufficitek) kumulált összege.

Arany deviza standard – olyan nemzetközi pénzrendszer, amelyben az aranyra való beválthatóság egy, esetleg néhány valuta esetében valósul meg.

Aranyrúd standard – az aranyra alapozott nemzetközi pénzrendszer a két világháború között. A belső pénzrendszerekben megkísérelték az aranyalap visszaállítását, de lényegében az egységes nemzetközi pénzrendszer valutáris övezetekre bomlott.

Aranystandard – 1871 és 1914 között működött nemzetközi pénzügyi rendszer, melyben a kormányok a fontosabb valutáknak rögzített paritáson történő aranyra válthatóságát lehetővé tették. Ez minden gazdasági szereplő számára lehetséges volt.

Arbitrázs – különbözeti ügylet. Olyan páros számú ügyletből álló konstrukció, ami az egységes ár törvényének megsértését kihasználva kockázatmentesen ér el profitot.

Árfolyam-politika – a valutaárfolyamoknak a kormányzat és a monetáris hatóság általi befolyásolása, meghatározása. Az árfolyam-politika olyan kérdéseket határoz meg, hogy a valuta árfolyamát hozzákötik-e és ha igen melyik valutához, milyen széles sávban engedik szabadon mozogni az árfolyamot a rögzítési pont körül, illetve milyen intézkedésekkel biztosítják a kívánt valutaárfolyamot.

Árindex – az általános árszínvonal emelkedésének meghatározására szolgál, egy adott időszak – általában egy év – elején és végén mért árszínvonal hányadosa. Attól függően, hogy milyen termékkör (jóság kosár) árának megfigyelése alapján készül beszélünk fogyasztói (CPI), termelői, beruházási, külkereskedelmi árindexről. A legpontosabb árindex a GDP deflátor.

Árszínvonal – az egyes – bizonyos szempontok például a háztartások átlagos fogyasztási szokásai alapján kiválasztott – termékcsoportok, termékek és szolgáltatások súlyozott átlagára.

Árupénz – belső értékkel rendelkező olyan tárgy, ami betölti egy társadalomban a pénz funkcióit (például arany, ezüst)

Azonnali árfolyam – a jelenben kötött ügyleteknél alkalmazott árfolyam. Praktikusan a (t+2 nap) szabály alapján működik.

Azonnali piac – Az ügyletkötés és a teljesítés időpontja azonos, vagy a teljesítés rövid időn belül (általában 2 munkanap) követi az ügyletkötést.

Bank – a monetáris rendszer része, pénzügyi közvetítő, üzleti vállalkozás. A bank pénzeszközöket gyűjt és helyez ki (betét, ill. kölcsön formájában). Előbbit passzív, utóbbit aktív műveleteknek nevezzük. A bank monetáris közvetítő jellege azt jelenti, hogy miközben kapcsolatot teremt a befektetők és a beruházók között, pénz teremtésére is képes. A pénzteremtés feltétele a pénzforgalmi számlák vezetése. A bank hasznát a passzív és aktív műveletek kamatláb-különbözete adja. Eredetileg – a középkori Itáliában – a bank pénzváltással foglalkozó üzlet neve volt. A modern bankok számos funkciót egyesítenek magukban; ennek lehetőségét a különböző országok vagy régiók eltérő módon szabályozzák. Függetlenül attól, hogy a szóban forgó banknak melyik a fő funkciója, beszélhetünk fizetési, letéti, kereskedelmi, befektetési, hitel- és jegybankról. A sokféle funkciót ellátó bankot univerzális jelzővel illetjük. A kapitalizmusra jellemző tökekoncentráció folytán a legtöbb bank ma már az óriásvállalatok közé sorolható és részvénytársasági formában működik, bár léteznek például takarékszövetkezetek is, amelyek funkciójuk alapján szintén banknak minősülnek.

Bankrendszer – egy ország pénzintézeteinek hálózata. A különböző országok bankrendszerei megkülönböztethetők aszerint, hogy az egyes intézmények között milyen fokú hierarchia és specializáció létezik. A mai tőkés gazdaságok bankrendszerei kétszintűek, vagyis az egymással versengő kereskedelmi bankok szintje fölött áll a pénzkibocsátási monopóliummal rendelkező, s a bankrendszer egészét irányító monetáris hatóság, más néven a központi jegybank, vagy nemzeti bank.

Bankválság – a pénzügyi rendszer stabilitását veszélyeztető, a bankrendszer egyes tagjait, vagy az egész pénzintézeti szektort jellemző fizetőképességi probléma. A fizetőképesség hiánya eredhet egyrészt abból, hogy a bank kötelezettségeinek (betéteinek) értéke meghaladja a követeléseit (hiteleit) értékét (inszolvencia). Másrészt abból, hogy adott pillanatban nem jut elegendő jegybankpénzhez ahhoz, hogy kifizesse kötelezettségeit, a felvenni kívánt betéteket vagy hitelígérvényeit (illikviditás).

Befektetett eszközök – befektetett eszközként a számviteli mérlegben olyan eszközt kell kimutatni, amelynek az a rendeltetése, hogy a tevékenységet, a működést tartósan, legalább egy éven túl szolgálja. Ilyen eszközök például a gépek, berendezések, járművek, ingatlanok, szoftverek, know-how.

Befektetett pénzügyi eszközök – a befektetett pénzügyi eszközök között a számviteli mérlegben azokat az eszközöket (részvétel, értékpapír, adott kölcsön) kell kimutatni, amelyeket a vállalkozó azzal a céllal fektetett be más vállalkozónál, adott át más vállalkozónak, hogy ott tartós jövedelemre (osztalékra, illetve kamatra) tegyen szert, vagy befolyásolási, irányítási, ellenőrzési lehetőséget érjen el. A befektetett pénzügyi eszközök

érték helyesbítését szintén a befektetett pénzügyi eszközök között kell a mérlegben kimutatni.

Belső ellenőrzés – a gazdálkodó szervezeteken belüli, független funkció, mely a vállalat tulajdonosait, az irányítási és vezetési tevékenységet segíti.

Belső források – a vállalat működése során megtermelt pénzbevételek és pénzkidadások különbsége. Összetevői a mérleg szerinti eredmény, az értékcsökkenés, a készletek és követelések állományának csökkenése, valamint a befektetett eszközök eladásából származó pénzbevétel.

Belső irányítási rendszer – a gazdálkodó egységeken belüli szabályok, eljárásrendek, működési elvek, elektronikus és fizikai védelmi rendszerek együttese, mely az adott szervezet rendeltetészerű, szabályos és eredményes működését hivatott biztosítani.

Betétbiztosítás – a bankok betéteseit védő intézmény, amely azt biztosítja, hogy bankok csődje esetén meghatározott összeghatárig és meghatározott arányban a betétesek követelését kifizetik.

Bimetallizmus – olyan fémpénz-rendszer, ahol egy időben kétfajta nemesfémből (pl. arany és ezüst) készült érmével is ki lehet fizetni a termékek és szolgáltatások ellenértékét.

Bruttó elszámolási rendszer – olyan rendszer, amelyben a fizetési megbízások feldolgozása és végleges kiegyenlítése folyamatosan zajlik az érintett résztvevők azonnali értesítése mellett, szemben a nettó rendszerekkel (ahol az elszámolás és a kiegyenlítés mozzanata időben elválik) vagy a késleltetett kiegyenlítésű bruttó rendszerekkel (ilyen például bankközi kliringrendszer, korábbi nevén a zsíró).

Buborék – a pénzügyi- vagy ingatlanpiacokon előforduló jelenség. Azt jelenti, hogy a különböző értékpapírok árfolyamának növekedése elszakad az értéküket hosszútávon meghatározó reál- (fundamentális) tényezőktől. A buborékok általában az értékpapírok keresletét kiváltó átmeneti hatás (váromások, spekuláció, alternatív befektetési lehetőségek átmeneti lehetetlenség stb.) eredményeként alakulnak ki, kipukkanása azt jelenti, hogy az értékpapír árfolyama a kiinduló árfolyam alá zuhan.

Cashflow – pénzáramlás, egy gazdasági szereplő által teljesített (out flow), vagy kapott (in flow) tényleges pénzfizetés.

Corporate governance – testületi irányítás. Nagy gazdasági szervezetek olyan új irányítási paradigmája, mely arra épül, hogy a szervezet megfelelő működését, az azt körülvevő érdekhordozókat tömörítő irányító testület és a hatékonyan működő belső irányítási rendszer képes garantálni.

Csekk – készpénzt kímélő fizetési eszköz, amelyet a készpénz fizetés technikai nehézségeinek (átváltás, nagy címletek hiánya stb.) és kockázatainak (hamisítás, rablás) mérséklésére használnak. Ma már a bankkártyák egyre inkább kiszorítják ezen instrumentumot.

Defláció – az infláció ellentéte, vagyis az általános árszínvonal tartós csökkenése. Általában annak a jele, hogy a megtermelt áruk az adott árszinten nem adhatók el, s így az eladók kénytelenek az árak csökkentése

útján megkísérelni forgalmuk fenntartását. Recessziós vagy depressziós időszakok kísérőjelensége.

Denomináció – egy pénzügyi instrumentum (értékpapír, bankbetét) valutaneme. Annak esedékességekor ebben a valutában kell az eszköz által megtestesített kötelezettséget teljesíteni.

Dereguláció – a szabályozás lebontása, a gazdasági szereplők magatartását kötelező érvénnyel előíró szabályozók mennyiségének csökkentése. Az állami szerepvállalás (ezen belül is a szabályozás és piacvédelem) ellen fellépve a neokonzervatív gazdaságpolitika tűzte napirendre az 1980-as években.

Derivatívák – olyan pénzügyi instrumentumok (értékpapírok, tőzsdei ügyletek, banki szerződések), melyek értéke a pénzügyi eszköz értékétől függ. Ilyen például az opció.

Deviza – valutára szóló követelés (számlapénz)

Devizapolitika – A nemzeti valuta árfolyamának és átválthatóságának, a devizatartalékoknak a szabályozása az ország fizetőképességének megőrzése érdekében

Dezinfláció – az infláció kivezetése a gazdaságból, évről évre alacsonyabb szintű inflációs ráta elérése. Jellemzően monetáris politikai eszközökkel biztosítható.

Direkt árfolyamjegyzés – a hazai valuta/deviza egy egységében fejezzük ki a külföldi valuta/deviza értékét.

Direkt monetáris politikai eszközök –hatósági, adminisztratív eszközök, melyekkel a jegybank a pénzügyi intézmények magatartását a kívánt irányba befolyásolhatja (ilyen a kötelező tartalékráta, a hitelkontingentálás, az irányított hitelek és az erkölcsi ráhatás)

Egyszintű bankrendszer – a korai kapitalizmusra jellemző bankrendszer, melyben a bankok tevékenységét nem szabályozták. Minden bank saját magára szóló váltót bocsátott ki, melynek vállalta aranyra váltását.

Elsődleges piac – ezen a piacon történik a tényleges finanszírozás. Az értékpapír-kibocsátás színhelye.

Erkölcsi kockázat (moral hazard) – lehetséges magatartás lehetősége olyan helyzetekben, amikor a különböző szereplők informáltsága eltérő. Tipikus esete, amikor valaki úgy vesz igénybe hitelt, hogy tudja, hogy nem képes vagy nem szándékozik azt visszafizetni.

Erőforrás – a szervezet rendelkezésére álló inputok (termelési tényezők) összessége, amelyek szükségesek a tevékenység ellátásához, akár termelésről, akár szolgáltatásról van szó. Ezek lehetnek pénzügyiek (pl. készpénz, hitel), tárgyi jellegűek (pl. épületek, eszközök, gépek, berendezések), emberi erőforrás (vezetők, alkalmazottak), és nem tárgyasult, szellemi inputok (pl. egy márkanev).

E-banking – olyan elektronikusan nyújtott hagyományos banki szolgáltatás (számlavezetés, hitelnyújtás, betételhelyezés), mely lehetővé teszi az ügyfelek számára a gyors és egyszerű ügyintézés, valamint pénzügyeik nyomon

követését és ellenőrzését. Az e-banking bármikor és bárhol elérhető, ha rendelkezésére áll Internet hozzáférés.

Egzogén pénzteremtés – A jegybank hitelkínálata által vezérelt pénzteremtés, a teremtett pénzt a gazdaság felszívja.

Emisszió – pénzkibocsátás.

E-money – olyan, jellemzően kisösszegű fizetésekre alkalmazott eszköz, amely intelligens (chip) kártyán alapul. Kibocsátója (a kártya elfogadója) magára szóló követelést bocsát ki. Példaként említhetők a parkoló-társaságok által, vagy kereskedelmi cégek által kibocsátott (Shell, Smart, Supershop, stb.) kártyák.

Endogén pénzteremtés – A gazdaság igényei által vezérelt pénzteremtés, amit a bankrendszer kiszolgál.

Érdekhordozó – ld. stakeholder

Értékmérő funkció – a pénz megmutatja az áruk és szolgáltatások értékét. A pénz általános értékmérő, azaz minden áru értékét ugyanabban a homogén jószágban – pénzben – mérjük.

Érték(papír)tőzsde – homogén termékek koncentrált, szervezett és szabályozott másodlagos piaca, ahol meghatározott szereplők (tőzsdetagok), saját számlára és más szereplők megbízásából meghatározott (oda bevezetett) értékpapírokkal kereskednek. Mivel az ügylet megkötése elválnak az ügylet teljesítésétől, a tőzsdei szabályzatokban rögzíteni kell a tőzsdén forgó termék jellemzőit, szállítási feltételeit, az elszámolás módját. Tőzsdei ügyletet csak az arra feljogosított tőzsdetag hajthat végre. A tőzsde gazdasági társaságként, vagy non-profit intézményként működik. A speciális szabályozás lényegi eleme a tőzsdei kibocsátók extra információszolgáltatási kötelezettsége, a bennfentes kereskedelem üldözése, valamint bizonyos mértékű árfolyamváltozás esetén a kereskedelem felfüggesztése.

Expanzív politika – monetáris politika esetén a pénzmennyiség, fiskális politika esetén a költségvetési kiadások növelését célzó intézkedések összessége.

Fel-, illetve leértékelés – a hazai pénznem értékének devizahatósági döntéssel történő növelése, illetve csökkentése.

Fel-, illetve leértékelődés – a hazai pénznem árfolyamának a piaci folyamatok eredményeként bekövetkező növekedése, illetve csökkenése.

Finanszírozási korlát – egy vállalat által tőkevásárlás céljából felvehető külső források, például hitelek nagyságának felső határa.

Fizetési eszköz funkció – A pénz ellenszolgáltatás nélkül kerül át egy másik pé

Fizetési mérleg - összefoglalja egy adott időszak nemzetközi kereskedelmi + tőkemozgással kapcsolatos műveleteit könyvelési nyilvántartás formájában/ rezidensek és nem rezidensek közötti gazdasági tranzakciókat tartalmazza egy adott időszakban

Fiskális politika (v. költségvetési politika) – az állami kiadások és bevételek (legnagyobb részben adók) alakítása révén történő gazdaságsszabályozás, amely közvetlenül az aggregált keresletre hat.

Forgalmi eszköz funkció – A pénz áruk és szolgáltatások ellenértéke.

Forward ügylet – tőzsdén kívül kötött határidős ügylet, melyben mindkét fél számára kötelező az ügylet teljesítése

Fundamentális tényezők – olyan tényezők (jellemzően reálfolyamatok), amelyek meghatározzák egy pénzügyi instrumentum értékét. Például egy részvény esetében a részvényt kibocsátó vállalat pénzügyi mutatói, jövőbeli növekedési kilátásai, piaci részesedése, stb.

Futures ügylet – tőzsdén kötött határidős ügylet, melyben mindkét fél számára kötelező az ügylet teljesítése

Gresham-törvény – „A rossz pénz kiszorítja a jó pénzt.” Az emberek a jó, értékálló pénzt tartalékolják, míg a rossz, értékét veszítő pénztől szabadulni igyekeznek és kötelezettségeiket ebben egyenlítik ki.

Határidős ügyletek – az ügylet kötése és teljesítése időben eltér egymástól. A határidős ügylet piaci kockázatoknak (árfolyam- és kamatingadozás) és a nem teljesítés kockázatának van kitéve.

Hedger – az a piaci szereplő, mely a piaci kockázat fedezését végzi határidős nyitott pozíciók létesítésével.

Helyettesítő termék – tágabb értelemben azonos szükségletek kielégítését szolgáló javak (például kávé és tea), a lényeges tulajdonságokban (minőség, hozam, ráfordítások, stb.) megegyező termékek egymás helyettesítői lehetnek.

Hitel – visszafizetési kötelezettség fejében nyújtott pénzösszeg, vagy vagyoni érték. A pénz használatáért a hitel nyújtója általában kamatot is kér.

Hitelesség – A piaci szereplők bizalma azzal kapcsolatosan, hogy gazdaságpolitikai döntéshozók a meghirdetett gazdaságpolitikának megfelelő eljárásokat követnek fognak-e követni.

Hitelkontingens – A jegybank korlátozza a nyújtott hitelek mennyiségét.

Homogén termék – azok a termékek, melyeknél a szükséglet kielégítés szempontjából lényegtelen, hogy ki állítja azt elő. A homogén termékek fogyasztói nem érzékelnek lényeges eltérést a különböző termékek között. Az ár a legfontosabb dimenzió, amely mentén a homogén termékeket előállító vállalkozások versenyezhetnek. Például számomra mindegy, hogy melyik társaság részvénye biztosítja számomra az elvárt hozamot.

Hozamgörbe – azonos kockázatú, értékpapírok hozamrátáinak ábrázolása a futamidő függvényében. Rendszerint az állampapírok hozamgörbéjét ábrázolják a pénzügyi piacok jellemzésére.

Hozamráta – a hozam és a befektetett tőke hányadosa. A hozamrátával hasonlíthatjuk össze a különböző pénzügyi befektetések jövedelmezőségét.

IBRD (Világbank) – A fejlődő országok számára ad hosszú lejáratú, fejlesztési hiteleket

Időbeli inkonzisztencia – lép föl, ha a meghirdetett gazdaságpolitika hatására az emberek megváltoztatják viselkedésüket, aminek hatására viszont megváltozik az optimális gazdaságpolitika. Ha a gazdasági szereplők racionális várakozásokkal jellemezhetőek, akkor az időbeli inkonzisztencia következtében a gazdaságpolitika elveszti hitelességét.

Ikerdeficit – a központi költségvetés és a folyó fizetési mérleg ugyanabban az időszakban bekövetkező deficitje, illetve azonos irányú és mértékű pozíció romlása.

Illikviditás – ld. likviditás

Indirekt árfolyamjegyzés – a külföldi valuta/deviza egy egységében fejezzük ki a hazai valuta/deviza értékét

Indirekt monetáris politikai eszköz – olyan jegybanki eszközök, melyek a piaci működés logikájával igyekeznek hatni a makro-pénzügyi folyamatokra és a pénzmennyiségre (ezek a kamatpolitika, a nyíltpiaci műveletek és a viszontleszámítolás)

Infláció – a pénz vásárlóerejének folyamatos csökkenése (vagy az árszínvonal folyamatos emelkedése). Ilyenkor a pénzmennyiség a gazdasági növekedés üteménél gyorsabban növekszik. Az infláció mérésének legelterjedtebb eszköze a fogyasztói árindex. A mért ütemtől függően szokás beszélni kúszó, vágató vagy hiperinflációról. Az infláció esetén nagyobbak a pénztartás költségei, tehát kisebb a pénzkereslet, nagyobbak az árváltoztatás költségei, nagyobb a relatív árak instabilitása, megváltoznak az adóterhek, megnehezül a jövőbe tekintő gazdasági kalkuláció, a jövedelem és a vagyon véletlenszerű újraelosztása megy végbe. A mérsékelt és stabil inflációnak hasznai, hogy lefelé rugalmatlan árak, vagy bérek esetén megkönnyíti a relatív árak és reálbérek kiigazodását.

Információ – a bizonytalanságot csökkentő új adat. Értelmezése, felhasználása függ a befogadótól, képességeitől, meglévő tudásától, értékrendjétől és az adott helyzettől. A hozzá kapcsolódó költségek figyelembe vétele egyre nagyobb szerepet játszik a vállalatok működésében.

Inkasszó – más néven beszedési megbízás. A jogosult (a követelő fél) kezdeményezi saját bankjánál és ennek hatására a számlatulajdonos számlája megterhelődik a kötelezettség összegével.

Intervenció – devizapiaci beavatkozás a jegybank által kívánatosnak tartott devizaárfolyam érdekében. Eszközei nagyon változatosak. A jegybanki alapkamatláb változtatása, a spekuláció adminisztratív korlátozása, a deviza eladása/vétele és kivételes esetekben a jegybank elnök nyilatkozata, tartozik a leggyakoribb eszközök közé.

Inszolvencia – ld. szolvencia

IMF (Valutaalap) – a nemzetközi pénzügyi rendszer zavartalan működéséért felelős szervezet.

Irányított hitel – A jegybank meghatározza, hogy a kereskedelmi banknak nyújtott hitelt a kereskedelmi bank milyen célra és milyen feltételekkel hitelezheti tovább.

Jegybanki függetlenség – elvárás, mely szerint a központi bankok akkor tudnak eleget tenni feladatuknak (mindenekelőtt az árstabilitás megteremtésének), ha nem függnék a végrehajtó hatalomtól, tehát a kormány nem tudja a jegybankot befolyásolni a kamatpolitikában és más tevékenységeiben. Gyakori értelmezése szerint működési függetlenséget jelent, ami azt jelenti, hogy a monetáris politika céljait a kormány és a jegybank együtt határozza meg, a végrehajtás eszközeit azonban a jegybank szabadon megválaszthatja.

Kamat – az a jövedelem, amely a tőke kölcsönzéséből, tehát használatának időleges átengedésből származik. A jövedelemként realizált kamat mértéke függ a gazdaságban kitermelt profit nagyságától és a jegybank kamatpolitikájától és a pénz- és tőkepiacokon érvényesülő keresleti és kínálati viszonyoktól.

Kamatbevétel – a bankok kihelyezéseiből, kamatozó pénzügyi eszközökből (például hitel) származó bevétele.

Kamatjövedelem – a kamatbevétel és a kamatkiadás különbözete.

Kamatkiadás – a bankok kamatozó pénzügyi forrásai után fizetendő összeg.

Kamatláb – a megtakarítás hozama és a hitelfelvétel költsége; a tőke százalékában szokás kifejezni. A bankrendszerben általában egy évre számított betéti- vagy hitelkamatlábbal találkozhatunk, de esetenként (pl. hitelkártyáknál) egy hónapra megállapított kamatláb is használatos.

Kockázat – a várt értéktől való kedvezőtlen eltérés várható értéke. Ha a befektetés jövőbeli hozama biztos, akkor a befektetés kockázatmentes. Racionális befektetők akkor vállalnak nagyobb kockázatot, ha a befektetés várható hozamrátája nagyobb, mint a kisebb kockázatú alternatív befektetésé. A köznapi felfogás a kockázatot azonosítja az elvártnál rosszabb eredménnyel.

Kollektív javak – azok a jóságok, amelyek biztosítását az állam közpénzek felhasználásával magára vállalja. A legfontosabb típusa a közjavak, de ide tartozik minden, amelyre az állam pénzt költ.

Konjunktúra – a gazdasági élet fellendülésének, az üzleti lehetőségek bővülésének időszaka; a termelési ciklus javuló mutatókat produkáló szakasza. Ilyenkor nő a beruházás, a foglalkoztatás, a kibocsátás, a jövedelmek és esetleg az árszínvonal is. Ellentéte a dekonjunktúra, amikor mindennek az ellentéte történik, ill. történhet.

Konjunktúra-ciklus – a gazdasági fejlődés trendvonalát körüli termelésingadozás. Szakaszai: fellendülés, csúcs (túlfűtöttség), lassulás, (esetleg) visszaesés (recesszió) és mélypont. Kilengésének csillapítását célozza a konjunktúra-politika.

Konjunktúramutatók – a konjunktúra-ciklus állását jellemző statisztikai mutatószámok. Lehetnek a reálgazdasági jelenségekre vonatkozó indikátorok (ipari termelés, energia-felhasználás, készletek alakulása stb.), ár-adatok (termelői vagy fogyasztói árindexek), valamint a pénzügyi helyzet jelzőszámai (tőzsdeindex, háztartások pénzvagyona stb.). A konjunktúra-ciklushoz való viszonyuk alapján beszélhetünk megelőző (pl. rendelésállomány változása),

együtt haladó (pl. ipari termelés volumene) és lemaradó (pl. bérek, foglalkoztatás) mutatókról. Minél korábban jelzi a mutató a konjunktúraciklus alakulását, annál hasznosabb a gazdaságpolitika számára.

Kontrolling – olyan, a szervezet különböző területeit átfogó irányítási és vezetési funkció és eszköztár, amelynek feladata a tervezés, az ellenőrzés és az információ-ellátás összehangolása. Célt tűzök ki, a cél kitűzésére tervek készítek, mérem a tervtől való eltérést és szükség szerint beavatkozok. Olyan irányítás- és vezetéstámogató rendszer, amely biztosítja a szervezet életképességét és feladatteljesítését.

Konvergencia – különböző nemzetgazdaságok mennyiségi vagy minőségi jellemzőinek egymáshoz való közeledése. Az 1960-as években a konvergencia elsősorban azt jelentette, hogy a szocialista és a kapitalista rendszerek elemei keverednek, s így a keleti és a nyugati rendszerek egymáshoz egyre inkább hasonlatossá válnak. Később használatossá vált a fogalom a feltörekvő gazdaságok dinamizmusának jellemzésére abban az értelemben, hogy azok jövedelmi színvonala közelít az OECD-országok átlagához. Újabban a konvergencia az Európai Unión belül a Gazdasági és Monetáris Unió kritériumaihoz való közelítést jelenti. Mivel a pénzügyi (fiskális és monetáris) konvergencia rövidtávon a növekedés ellen hathat, szokás megkülönböztetni attól a reálkonvergenciát, amely a jövedelmek és a foglalkoztatás színvonalának EU-átlaghoz való közelítését jelenti.

Konvertibilitás – átválthatóság, amely eredetileg a pénz aranyra való átváltását jelentette. A mai pénzrendszerekben a nemzeti valuta külföldi törvényes fizetőeszközökre történő szabad átválthatóságát és átutalhatóságát jelenti. Annak függvényében, hogy milyen szereplők, illetve milyen ügyletek esetében teljesül a fenti kritérium beszélünk annak fokozatairól. Mivel minden ügylet két különböző akaratérvényesítéssel rendelkező szereplőn múlik, így e fogalom mindig viszonylagos.

Koordinációs mechanizmus – a gazdaság különböző, a munkamegosztás miatt elkülönülten működő szereplői közötti összehangolást biztosító magatartási és szervezési szabályok. A vegyes gazdaságokat a piaci-, a bürokratikus és a kölcsönösségen alapuló koordinációs mechanizmusok egymás mellett élése jellemzi.

Kölcsöntöke (fizetési mérlegben) – nemzetközi hitelnyújtás

Költségvetési deficit finanszírozása – az állami bevételeket meghaladó kiadások finanszírozása történhet kötvénykibocsátással, ekkor a pénzmennyiség nem változik, és pénzkibocsátással, mikor együtt jár a pénzmennyiség növekedésével. Utóbbi esetben az állam seigniorage bevételre, illetve infláció esetén inflációs adóra tesz szert.

Kötelezettségek – kötelezettségek azok a szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésekből eredő, pénzértékben kifejezett elismert tartozások, amelyek a szállító, a vállalkozó, a szolgáltató, a hitelező, a kölcsönt nyújtó által már teljesített, a vállalkozó által elfogadott, elismert szállításhoz, szolgáltatáshoz, pénznyújtáshoz, valamint a kincstári vagyon részét képező

eszközök kezelésbe vételéhez kapcsolódnak. A kötelezettségek hátrасorolt, hosszú és rövid lejáratúak.

Kötelező tartalék – a pénzüintézetek számára jogilag előírt kötelezettség arra, hogy betétek és egyéb passzívák bizonyos százalékaival egyenlő jegybanki betétet tartsanak pénzeszközeik között.

Kötött devizagazdálkodás - egy szervezetet kizárólagos joggal felhatalmaznak az országban arra, hogy az ország rezidenseinek valutában és devizában felmerült tranzakcióit intézze

Kötvény – a kibocsátó (többnyire az állam vagy valamely vállalat) kamattal terhelt adósságát megtestesítő hivatalos dokumentum. Tartalmát tekintve a kötvényvásárlás a hitelnyújtáshoz hasonló tranzakció. A kötvénynek a hitelhez hasonlóan van futamideje és kamata (hozam). Ugyanakkor a kötvény hasonlít a részvényhez is, amennyiben tetszőlegesen megvásárolt mennyiségekben könnyen adásvétel tárgyává tehető (forgatható), és az értékpapír-piacokon a névértéktől eltérő árfolyama alakul ki. A részvennyel szemben azonban a kötvény nem képvisel tulajdonosi jogokat.

Közfeladatok – olyan állami feladatok, melyeket a társadalom többi szereplője nem, vagy hatékonytalanul tudna ellátni.

Közjószág – olyan jószág, amelynek fogyasztásában nincsen versengés, vagyis valaki fogyasztása nem csökkenti a többiek fogyasztási lehetőségeit, és amelynek fogyasztásából nem zárhatók ki egyes fogyasztók. A közjószág klasszikus példája a honvédelem.

Közpénz – a különböző szintű kormányzatok által állami kényszer (törvényi felhatalmazás) alapján a gazdasági szereplőktől elvont jövedelem, a gazdasági szereplők által a kollektív javak igénybevételéért fizetett használati díjak, a kizárólagos és részleges állami tulajdon (materiális és immateriális javak) hasznosításából, adományokból és közszektorhoz tartozó szereplők által felvett kölcsönökből származó pénz.

Központi bank (v. jegybank) – a pénzkibocsátás monopóliumával rendelkező és a monetáris politika irányításáért felelős intézmény.

Lebegő árfolyam – a monetáris hatóságnak nincs árfolyamcélja, így az a kereslet-kínálat törvényeinek megfelelően alakul

Liberalizáció – a gazdasági tevékenységet országon belüli és országhatárok között korlátozó tilalmak feloldása, a piacokra történő belépési korlátok eltörlése. A külkereskedelem, az árak, a bérek, a kamatok felszabadítása, a központi szabályozás megszüntetése vagy mértékének csökkentése a liberalizáció. A pénzügyi liberalizáció egyrészt (az országon belül) a kereskedelmi banki tevékenység korlátainak feloldását, másrészt (nemzetközileg) a nemzeti valuta konvertibilitásának megteremtését jelenti.

Likviditás – több, egymással összefüggő pénzügyi jelenség megnevezése, úgymint:

- A gazdasági szereplők azon képessége, hogy megfelelő likvid eszközök birtokában eleget tudnak tenni fizetési kötelezettségeinek.

- Pénzügyi instrumentumok időkéssedelem és veszteség nélküli pénzre válthatósága.
- A piacokon egy tranzakció nem befolyásolja az árakat. Ellentéte az illikviditás.

Likvid piac – olyan piacok, ahol nagy volumenű ügyletek hajthatók végre azonnal vagy rövid időn belül, miközben a tranzakciók minimális mértékben befolyásolják az árakat.

Maginfláció – olyan speciális inflációs mutató, mely megtisztítja a fogyasztói árindexet a monetáris politikától független inflációs tényezőktől (idényárak, gyógyszerárak, stb.)

Másodlagos piac – A kibocsátott értékpapírok adás-vételének színhelye. Célja a kibocsátott értékpapírok likviditásának megteremtése.

Merkantilizmus – gazdaságpolitikai irányzat, amely a belső piacok védelmében a jólét és a gazdasági hatalom növelésének forrását látja. Eredetileg a XVIII. századi Franciaországban alakult ki, amikor Colbert irányításával ilyen politikát folytattak. Rokon fogalma a protekcionizmussal, bár a merkantilista kifejezett célja az is, hogy a külkereskedelemben többletet érjen el, így segítve a belső felhalmozást (eredetileg a nemesfém felhalmozását).

Monetáris bázis (v. jegybankpénz, nagy erejű pénz) – a készpénz és a jegybanki tartalékok összessége. Jelölése: M_0 .

Monetáris politika – a központi bank pénzmennyiséget szabályozó tevékenysége. Feladata, hogy a gazdaságot a szükséges mennyiségű, értékálló pénzzel lássa el. Legfontosabb eszközei: a kamatpolitika, a viszontleszámitolási politika, a kötelező jegybanki tartalékok előírása és a nyíltpiaci műveletek.

Monetáris transzmissziós mechanizmus – az a hatásláncolat, amely a monetáris hatóság akcióinak eredményeként a magánszektor döntéseire és az inflációra hat.

Monetarizmus – a közgazdasági elmélet és a gazdaságpolitika Milton Friedman nevéhez fűződő irányzata. Legfontosabb tézise, hogy a gazdasági ingadozások elsődleges oka a pénzkínálat változásában keresendő, ezért a szilárd pénzkínálat biztosítja a gazdaság egészének stabilitását. A gazdaságpolitika fő kérdésének az infláció leküzdését tekinti, és ebben főszerepet ad az aktív monetáris politikának. Az 1970-es évektől kezdve gyakorolt igazán nagy hatást a közgazdasági elméletre és gyakorlatra. Friedman szerint az infláció „monetáris jelenség”, vagyis az infláció elleni fellépés nem gyakorolhat negatív hatást a reálgazdaságra (a növekedésre, ill. foglalkoztatásra). A munkanélküliségnek van egy „természetes rátája”, amelynél alacsonyabb szintet az államnak nem érdemes megcéloznia, mert annak mellékhatásai csak rosszabbak lehetnek.

Monometallikus pénzrendszer – a pénz anyaga egyféle fémből készül (pl. arany vagy ezüst)

Működő tőke – olyan nemzetközi tőkemozgás, melynek célja valamilyen gazdasági társaság feletti irányítás megszerzése

Neoliberalizmus – gazdaságpolitikai irányzat, amely az 1970-es évektől kezdve a második világháború után kialakult állami szerepvállalás visszaszorítását hirdette. A neoliberalizmus különböző irányzatai (monetarizmus, kínálati gazdaságtan stb.) az államban elsősorban elnyomó, pazarló, bürokratikus szervezetet látnak, amely korlátja a szabadságnak és a hatékonyságnak. A vegyes gazdasággal, ill. a jóléti állammal szemben előnyben részesítik – esetenként idealizálják is – a kapitalizmus korábbi formáit, azok egyfajta reneszánszát igyekeznek előmozdítani.

Nettó adós – olyan gazdasági szereplő, akinek több a hitele, mint a megtakarítása egy adott időpontban.

Nettó megtakarító – olyan gazdasági szereplő, akinek több a megtakarítása, mint a hitele egy adott időpontban.

Nemzetközi pénz funkció – Az adott jószág a nemzetközi forgalomban is betölti a pénz funkcióit.

Nyílt piac – a piacon bárki felléphet vevőként és eladóként

Nyílt piaci műveletek – a monetáris politika legfontosabb eszközei. A nyílt piaci műveletek keretében a központi bank államkötvényt vásárol a magánszektortól, ha növelni kívánja a pénzmennyiséget, és államkötvényt ad el a magánszektornak, ha csökkenteni kívánja a pénzmennyiséget. Az államkötvény vásárlásával a központi bank finanszírozza a költségvetési deficitet, még akkor is ha a magánszektortól vásárolja az államkötvényt.

Nyitott pozíció – egy gazdasági szereplő olyan eszközzel, forrással, vagy jövőbeni cash flow-val rendelkezik, amely valamilyen piaci kockázatnak (árváltozásnak) van kitéve.

Oligopólium – olyan piaci forma, melyben néhány vállalat uralja a piacot. A vállalatok között erős kölcsönös függőség van, vagyis mindegyik vállalatnak tevékenysége során figyelembe kell vennie versenytársainak várható reakcióit. Ha az oligopol vállalatok összejátszanak (ami illegális), akkor közösen monopolprofitot érhetnek el. Ha pedig versenyeznek egymással, akkor a termék ára a határköltség-ár és a monopolár között lesz. A bankpiac tipikus oligopol piac.

Opció – olyan szerződés, amely lehetővé teszi tulajdonosának egy eszköz megvásárlását (call), vagy eladását (put) egy előre meghatározott áron és időpontban. Az amerikai opció esetében az opció vevője lejáratig bármikor, európai opció esetében a lejárat napján élhet jogával.

Paritás – két valuta, vagy pénzügyi eszköz (értékpapír) rögzített átváltási aránya. pl aranyparitás – egységnyi pénz mekkora mennyiségű aranyra lehet beváltani.

Pénz – a leglikvidebb vagyontárgy, mellyel azonnal és értéken tudjuk fizetési kötelezettségeinket kiegyenlíteni. A pénz a bankrendszer passzívája, azaz a gazdaság szereplőinek bankrendszerrel szembeni követelése.

PéNZ forgási sebesség – megmutatja, hogy egységnyi pénz hány egységnyi jövedelmet realizál egy bizonyos időszak alatt. A jövedelem (nominális GDP) és a pénzmennyiség hányadosaként mérik. A mennyiségi pénzelmélet legegyszerűbb változatában a fizetési szokások által meghatározott állandó, bonyolultabb változatában a kamatláb, vagy a várható infláció emelkedésével nő.

PéNZkereslet – a magánszektor szereplői által tartani kívánt pénzmennyiség. A közgazdászok általában feltételezik, hogy a pénzkéréslet egyenesen arányos az árszínvonnal, valamint növekszik a reáljövedelem bővülésekor és csökken a nominális kamatláb, vagy a várható inflációs ráta emelkedésekor.

PéNZkínálat – a nem monetáris magánszektor kezében levő készpénz és számlapénz összessége. Statisztikai mérőszámai: az M_1 , amely a bankrendszeren kívüli készpénz és a látra szóló betétállomány összessége, az M_2 , amely az M_1 -en kívül magába foglalja a lekötött betétek állományát, az M_3 , amely az M_2 -n kívül még tartalmazza a pénzintézetek által kibocsátott értékpapírokat is.

PéNZhelyettesítő – olyan adósságlevelek, amik betöltik a pénzfunkciókat. A klasszikus pénzhelyettesítők a következők: klasszikus papírpénz, ami államadósságot testesít meg, klasszikus bankjegy, ami egy pénzintézet adóssága és a váltó, ami magánszemélyek, vállalatok fizetési kötelezettsége.

PéNZláb - egységnyi nemesfém-ből hány db érmét vernek

PéNZmultiplikátor – valamely monetáris aggregátum (M_1 , M_2 , stb.) és az M_0 hányadosa, amely azt mutatja meg, hogy a teljes pénzkínálat milyen mértékben bővül a monetáris bázis egységnyi növekedésének hatására. A pénzmultiplikáció az a jelenség, hogy a kereskedelmi bankok pénzteremtése miatt a monetáris bázis bővülésénél magasabb ütemben képes a pénz kínálat bővülni.

PéNZpiac – rövid lejáratú pénzek piaca

PéNZrendszer – a pénz forgalomba kerülésének, kínálata szabályozásának módja és intézményrendszere. Voltak árupénz-rendszerek, ezen belül a fémpénz rendszerek. A mai pénzrendszert nevezik hitel- vagy belső érték nélküli pénzrendszernek.

PéNZügyi innováció – a szabályozási korlátok megjelenése arra ösztönözte a piaci szereplőket, hogy valamilyen módon leküzdjék, – a legalitás keretein belül maradván – kikerüljék a gyakran jövedelmezőségüket rontó és versenyhátrányt okozó korlátozó szabályokat és az adóztatás számukra negatív hatását; ezért olyan új termékekkel jelentek meg a piacon, melyekre nem vonatkoztak a korlátozások.

PéNZügyi válság – pénzügyi instabilitás szélsőséges formája. Lehet valutaválság, bankválság, vagy ikerválság. Ez utóbbi a valutaválság és bankválság együttes, vagy egymást követő bekövetkezése. **PéNZügytan** – a pénzügyi rendszer vizsgálatával foglalkozó tudomány, amely a rendszer belső összefüggés rendszerével, a gazdaság más alrendszerre gyakorolt hatásával, alrendszerének működésével foglalkozik.

Phillips-görbe – az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta összetartozó értékeit megjelenítő görbe. Az adott inflációs várakozásokat feltételező rövid távú Phillips-görbe szerint magasabb inflációhoz kisebb munkanélküliségi ráta tartozik, míg az inflációs várakozásokat alkalmazkodását feltételező hosszú távú Phillips-görbe függőleges, vagyis az inflációs rátától függetlenül hosszú távon a munkanélküliség a természetes rátáján van.

Piaci részesedés – azt a piaci részarányt jelenti, amit egy meghatározott piacon (termékben, vagy szükségletben definiált) egy adott vállalat értékesítése és az összes megvalósult piaci értékesítés (piacvolumen) hányadosaként kapunk egy meghatározott időszakra vetítve.

Politikai ciklusok – a három, négy vagy ötévente ismétlődő parlamenti vagy elnökválasztások által okozott kilengések a makrogazdasági folyamatokban. Kialakulásuk fő oka, hogy a választási években a kormányok – az állampolgárok bizalmának és szavazatainak elnyerése érdekében – hajlamosak expanzívabb gazdaságpolitikát folytatni és bővíteni a jóléti kiadásokat, akár az egyensúly veszélyeztetésével, a hiányok növelésével is. Következésképpen a választások utáni időszakokban nagyobb valószínűséggel következik be valamiféle makrogazdasági kiigazítás (megszorító intézkedések az egyensúly javítása érdekében, valutaleértékelés, elbocsátások a kormányzati szektorban stb.).

Portfólió-tőke – olyan nemzetközi tőkeáramlás, melynek célja kamat- vagy osztalékjövedelem, illetve árfolyamnyereség elérése

Potyautas-probléma – a közjavak előállítására kapcsán felmerülő probléma. Mivel senki sem zárható ki a közjavak fogyasztásából és egyesek fogyasztása nem csökkenti mások fogyasztási lehetőségeit, ezért az egyes fogyasztók lehetőség szerint kivonják magukat a közjószág költségeinek viselése alól, míg a közjószág hasznát élvezik. A probléma megoldása az adóztatás.

Privatizáció – valamilyen állami feladat (pl. felsőoktatás) ellátásának magánintézmény keretében történő ellátása. Az állami (vagy más köz-) tulajdon magántulajdonná alakításának politikája, ill. folyamata. Történhet központosítva vagy decentralizáltan, piaci alapon, kedvezményesen vagy ingyenesen. Az 1980-as években került be a gazdaságpolitika eszköztárába. A tapasztalatok szerint a privatizáció – és nyomában a vállalatirányítás módjának megváltozása – leginkább a foglalkoztatási és a jövedelmi szerkezet átalakításához járul hozzá, a nemzetgazdasági teljesítmény javulásához kevésbé.

Prudenciális szabályozás – a kereskedelmi bankok kockázatvállalását (hitelezését, garancia nyújtását és egyéb kihelyező tevékenységét) korlátozó kötelező szabályrendszer. Középpontjában a különböző kockázatú kihelyezésekhez rendelt tőke követelmény (tőkemegfelelés) áll. Ez azt jelenti, hogy a bank megfelelő likviditása esetén sem valósíthat minden kihelyezést. Célja a bankválságok megelőzése.

Racionális várakozás – egy változó jövőbeli értékére minden rendelkezésre álló információ alapján kialakított várakozás. A feltételezés szerint az emberek előrejelzéseikhez optimálisan használják fel a rendelkezésükre álló

információkat (beleértve a jelenlegi és a jövőben várt gazdaságpolitikára vonatkozókat is).

Reálhozamráta – értéke megmutatja, hogy a befektetési periódus végén mennyivel több árut tudunk venni, mint tudtunk a befektetési periódus kezdetén.

Reálkamatláb – az előrettekintő, ún. ex ante, vagy jelző nélküli reálkamatláb a nominális kamatláb és a várható inflációs ráta különbözete. Utólagosan mérhető változata az ún. ex post reálkamatláb, amely a nominális kamatláb és a tényleges inflációs ráta különbözete. A gazdasági döntésekre az ex ante reálkamatláb hat.

Rejtett gazdaság – az adófizetés elkerülése vagy illegális tevékenység folytatása végett eltitkolt gazdasági ügyletek. Szinonimái: árnyékgazdaság, szürkegazdaság, feketegazdaság (ez utóbbit többnyire nem az egyébként legálisan is űzött, de eltitkolt tevékenységekre használjuk, hanem inkább a kifejezetten tiltott tevékenységek üzletszerű folytatására). A rejtett gazdaság tipikus formája a számlaadási kötelezettség elmulasztása vagy a szerződés nélküli („fekete”) munkavállalás pl. az építőiparban, gyermekgondozásban, vendéglátóiparban vagy más szolgáltatásokban.

Repo (értékpapír visszavásárlási megállapodás) – olyan nyíltpiaci művelet, ami egy azonnali és egy határidős értékpapírügyletből áll. Aktív repó esetében a jegybank azonnal értékpapírt vásárol és azt később magasabb árfolyamon eladja a kereskedelmi banknak. Passzív repo esetében a jegybank értékpapírt ad el, amit magasabb árfolyamon vásárol vissza.

Restriktív politika – monetáris politika esetén a pénzmennyiség, fiskális politika esetében a költségvetési kiadások csökkentését célzó intézkedések összessége.

Részvény – egy vállalat tulajdonából való részesedést megtestesítő értékpapír. Névértéke a vállalat vagyonának egy meghatározott részét képviseli. Tulajdonosának jogot ad a profitból osztalék formájában történő részesedésre, illetőleg más jogok gyakorlására (pl. közgyűlésen való részvétel és szavazás).

Rezidens – olyan gazdasági szereplő, amelyet hosszú távú érdekei az adott nemzetgazdasághoz kötnek. Nem azonos a belföldi fogalmával, annál rendszerint szélesebb. A nem rezidens ennek az ellenkezője, de ez sem a külföldi szereplő szinonimája.

Rögzített árfolyam – a monetáris hatóság meghatározza a valuta/deviza árfolyamát

Rugalmas árfolyam – a monetáris hatóság meghatároz egy árfolyamközeget, amitől a piaci árfolyam egy bizonyos sávon belül szabadon változhat. A monetáris hatóság viszont beavatkozik, ha a sávból kitörne az árfolyam.

Seigniorage – az állam pénzkibocsátásból származó bevétele. Ha a költségvetési deficitet (vagy annak egy részét) pénzkibocsátással fedezik, akkor az állam a kibocsátott pénz ellenértékeként termékeket és szolgáltatásokat vásárol. Ha a pénzmennyiség növekedése inflációt is okoz, akkor a seigniorage bevételt inflációs adónak is nevezik.

Sokk – külsődleges, többnyire egyszeri hatás a gazdasági folyamatokra. Megkülönböztetünk pozitív (pl. hirtelen cserearány-javulás) és negatív (pl. természeti katasztrófa), illetve más szempontból monetáris (pl. ár- vagy bérrobbanás) és reáljellegű (pl. bányászsztrájk) sokkot. A sokk az aggregált keresleti vagy az aggregált kínálati görbe megváltozását (eltolódását vagy meredekségének változását) okozza.

Spekuláns – olyan piaci szereplő, amely különböző nyitott pozíciók létesítője, különböző hedgerek igényeinek összekapcsolója.

Szabályozási deficit - pontatlanul felmért jövedelemszabályozási mérték miatt – finanszírozása értékpapírkiadásokkal történik

Stabilitási és Növekedési Paktum – (Stability and Growth Pact) – az Európai Tanács 1997 júliusi amszterdami ülésén született megállapodás, mely szerint a konvergencia kritériumok megtartása az euró bevezetése után is kötelező. A paktumot be nem tartó tagállam pénzügyi szankciókkal is sújtható.

Stabilizáció – az egyensúlyteremtés gazdaságpolitikája. Mint ahogy az egyensúly is többféle jelentéssel bír, a stabilizáción is sokan különböző dolgokat értenek. Eredetileg a valutaárfolyamok és az árszínvonal stabilizálását, az értékálló pénz megteremtését értették rajta. Később – a keynes-i gondolkodás hatására – inkább a reálgazdaság ingadozásainak csillapítását, a ciklusok kiszűrését jelentette. Mai szóhasználatban leginkább a költségvetés vagy a folyó fizetési mérleg (vagy mindkettő) hiányának megszüntetését, kezelhető mértékűre való csökkentését jelenti.

Stagfláció – az infláció és a munkanélküliség egyidejű növekedésének időszaka. Először az Egyesült Államokban figyelték meg 1970-ben. Korábban a közgazdászok feltételezték, hogy az infláció és a munkanélküliség közül – az ún. Phillips-görbével szemléltetett törvényszerűségnek megfelelően – egy időben csak az egyik nőhet, illetve hogy a két probléma közül a súlyosabbik a másik enyhe növelésével orvosolható. A stagfláció kialakulása megnehezítette a gazdaságpolitikusok dolgát és új megoldások keresésére ösztönözte őket.

Sterilizációs eszköz - amelyek a bankrendszer likviditás többletének lekötését szolgálják (pl. MNB kötvény)

Számvitel – az a tevékenység, amelynek keretében egy szervezet a gazdasági eseményeit, tranzakcióit szisztematikusan rögzíti, osztályozza, elemzi (azaz folyamatosan nyilvántartja) és információkat szolgáltat a vagyoni és pénzügyi helyzet alakulásáról.

Szegmentálás – azt a folyamatot jelenti, amikor a vállalat egy heterogén fogyasztókból álló piacot kisebb, keresleti szempontból homogén, valamint számára lényeges kritériumok, tulajdonságok, sajátosságok alapján is homogén piacokra oszt fel, stratégiai céljai szerint, annak érdekében, hogy ezen csoportokba tartozó, kiválasztott fogyasztók szükségleteit pontosabban, a versenytársaknál jobban, könnyebben, nyereségesebben tudja kielégíteni.

Szolvenca – fizetőképesség. Egy gazdasági szereplő akkor szolvens, ha eszközeinek piaci értéke fedezetet biztosít idegen forrásai visszafizetésére. Ellentéte az inszolvenca.

Szabad devizagazdálkodás – az árfolyamot a piac határozza meg, a hazai valuta/deviza szabadon átváltható más valutákra/devizákra

Szuverenitás – teljes állami függetlenség, jogilag nem korlátozott tevékenység. Pénzügyi értelemben szuverén az állam által vállalt, saját jogrendje által nem korlátozott adósság. A pénzügyi elemzők általában a szuverén államadósságot megtettesítő értékpapírt tekintik kockázatmentes instrumentumnak.

Swap ügylet – jövőbeli pénzáramok cseréje.

Társadalombiztosítás – az államháztartás egyik alrendszere, amely különböző szervezeti megoldásokban az egészségügyi szolgáltatások, a munkanélküli ellátás és az öregségi nyugellátás finanszírozását látja el. Működése részben a magánbiztosítás, részben pedig a költségvetési gazdálkodás szabályain alapul. A társadalombiztosítás által kifizetett jövedelmek a járadékok; ezek – valamint az egészségügyi szolgáltatások – fedezete döntően a befizetett járulékokból származik.

Társasági adó – a társas vállalkozások (részvénytársaságok, Kft-k, Bt-k) eredményét terhelő központi költségvetést illető adónem.

Tartalékeszköz funkció – A pénz a vagyontartás egy eszköze. Felhalmozott és el nem költött jövedelem.

Technikai deficit - bevételek időszakosan folynak be, kiadások folyamatosan merülnek fel – rövid lejáratú hitelfelvétellel finanszírozzák.

Tőkeáttétel – számítása: idegen tőke/saját tőke A vállalat eladósodottságát mutatja. Az idegen tőke az összes visszafizetendő forrás gyűjtőneve, a saját tőkébe pedig a tulajdonosok vagyona.

Tőkepiac – hosszú lejáratú pénzek piaca.

Transzfer – olyan kormányzati kifizetés, amely nem termelési tényezők, javak, vagy szolgáltatások vásárlását szolgálja, hanem más jövedelemtulajdonos közvetlenül kapja.

Transzmisszió – a pénzügyi rendszernek a reálszférára gyakorolt hatása. A monetáris transzmisszió az a hatás láncolat, amely a jegybanki kamatok megváltozásával a pénzügyi piacokon elérhető hozamokon és árfolyamokon keresztül hatást gyakorolnak az alapvető makrogazdasági folyamatokra és végső soron az inflációra.

Ügylet – a pénzügyi piacokon pénzügyi instrumentumok adás-vétele. Megkülönböztetünk azonnali, határidős és derivatív ügyletet.

Valóságos deficit - a vállalt feladat elől nem lehet kitérni, de a gazdaság teljesítőképessége nem visel el nagyobb elvonást – állami vagyon eladásával, külföldi támogatásból finanszírozzák

Valuta – külföldi ország pénzneme (bankjegy, érme)

Valutaválság – a pénzügyi instabilitás azon esete, amikor egy ország nemzeti valutáját ért spekulációs támadás miatt hirtelen árfolyam-változás következik be, és instabillá válik a pénzügyi rendszer.

Váltó – meghatározott formában kibocsátott jövőbeli fizetési ígéretet megtestesítő értékpapír

Vásárlóerő – egységnyi pénzért vásárolható áruk és szolgáltatások mennyisége.

Vásárlóerő-paritás – különböző valuták relatív erősségének jellemzésére használt fogalom. Ha egy valuta egységéért több árut és szolgáltatást lehet vásárolni, mint egy másik országban ennek az egységnek a hivatalos árfolyamon történő átváltása után a helyi valuta megfelelő mennyiségéért, akkor az előbbi valuta gyenge, illetőleg alulértékelt. Ha feltételezzük, hogy a javaknak (árúknak és szolgáltatásoknak) minden országban azonos az ára, akkor az alulértékelt valutának erősödnie, a túlértékeltnek pedig gyengülnie kell.

Volatilitás – változékonyság, árak, árfolyamok ingadozásának jellemzésére használt fogalom.

Volumen-transzformáció – a pénzügyi közvetítés keretében az eltérő összegű/volumenű pénzügyi instrumentumok összehangolását – jellemzően a kisösszegű megtakarítások nagyobb összegű kihelyezésekké konvertálását – jelenti.

Zárt piac – a piacra való belépés korlátozott. Csak bizonyos személyek vehetnek az értékpapírból.

ADÓ FOGALOMTÁR

Adó – közvetlen ellenszolgáltatás nélküli, visszatérő fizetési kötelezettség, amelynek mértékét és módját az állam egyoldalúan határozza meg és törvény által biztosítja jogi feltételeit. Az adó olyan szolgáltatás, amelyet a közhatalom a társadalmi közös szükségletek kielégítését szolgáló kiadások teljesítéséhez, a maga által megállapított mérték szerint, az adókötelezett természetes személyektől, a jogi személyektől, a jogi személyiséggel nem rendelkező társaságoktól, szervezetektől megkövetel.

Adó- és adóelőleg fizetés – az adókat a törvényben előírt időpontokban kell megfizetni. A folyamatos állami bevétel biztosítása érdekében ír elő a törvény adóelőleg fizetési kötelezettséget. Az adóbevallás az adó megfizetését nem pótolja, de az adó megfizetése sem helyettesíti az adó bevallását.

Adóalany – az a személy (természetes vagy jogi), akit adókötelezettség terhel.

Adóalap – az adó tárgyának egységnyi mennyisége, amely alapján az adót meghatározzák. Pénzben vagy egyéb természetes mértékegységben meghatározott összeg, amelyre kiszámítják a fizetendő adót.

Adóátalány – ha az adózás megkönnyítése érdekében, az általános szabálytól eltérő módon számított adóalapot adóztatunk, az általánostól eltérő adómértékkel.

Adóáthárítás – a közvetett adók esetében az adóval megnövelve a termék árát, az adó vagy annak egy része áthárítható a végső fogyasztóra.

Adóbehajtás – ha az adókötelezettség esedékessé vált és az adózó az adót még nem fizette meg.

Adóbevallás – olyan kimutatás, amelyből pontosan megállapítható az adókötelezettség.

Adócsalás – az adókötelezettség nem teljesítését, a meg nem engedett adóelhárítást jelenti.

Adóelhárítás – az adó eltitkolása, illetve meg nem fizetése.

Adóellenőrzés – a szükséges iratok, nyilvántartások, számítások, tények és körülmények vizsgálata arra vonatkozóan, hogy az adózók eleget tettek-e, illetve helyesen tettek-e eleget az adózással kapcsolatos, jogszabályban meghatározott kötelezettségeiknek.

Adóév – naptári év, amelyre az adókötelezettség vonatkozik. A társasági adó az osztalékadó, a vállalkozók kommunális adója, helyi iparüzési adó, turisztikai hozzájárulás tekintetében a Számviteli törvény hatálya alá tartozóknál az üzleti év.

Adóforrás – az a jövedelem, amelyből az adófizetési kötelezettség teljesíthető.

Adóhatóság – az államot képviselő szervezet, amely a jogszabály rendelkezése alapján saját hatáskörben jár el, saját nevében tevékenykedik, ellenőriz, megállapítja az adókötelezettséget, beszedi az adókat, lebonyolítja a visszatérítéseket és támogatásokat, nyilvántartja az adózókat. Az adóhatóság minden ügyben a törvényeknek megfelelően köteles eljárni és intézkedni. Az adózási fegyelem közérdekűségéből következően az adóhivatal szankciót alkalmazhat a mulasztókkal és a nem fizetőkkel szemben. Ezek lehetnek pótlékok, bírságok és más intézkedések (pl.: foglalás, üzletbezárás). Méltányosságot is gyakorolhat az adóhivatal, lehetőség van a fizetés halasztására, részletfizetésre, – kivételes esetekben - az adó mérséklésére is.

- Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (állami adóhatóság)
- Önkormányzat jegyzője (önkormányzati adóhatóság)
- Vám- és Pénzügyőrség

Adójog – szabályozza az adóügyi viszonyokat, az adóra vonatkozó anyagi és eljárási szabályok összességét foglalja magában.

Adókedvezmény – amikor az adóalanynak a számított adó meghatározott hányadát kell csak megfizetnie. Az adó összegének csökkentése fizetési halasztás, adóalap- vagy adócsökkentés útján.

Adókötelezettség – az adózó a törvényeknek megfelelően gyakorolja jogait és teljesíti kötelezettségeit. Az adózó az adó és a költségvetési támogatás megállapítása, megfizetése érdekében köteles a törvényben előírt:

- bejelentésre, nyilatkozattételre,
- adómegállapításra
- bevallásra,
- adófizetésre és adóelőleg fizetésre,

- bizonylat kiállítására és megőrzésére,
- nyilvántartás vezetésére (könyvvezetésre),
- adatszolgáltatásra,
- adólevonásra,
- pénzforgalmi számla-nyitásra.

Adókulcs – ha az adó mértéke az adóalap meghatározott százaléka (pl.: az Áfa-törvény százalékosan megadott adómértéket tartalmaz).

Adólevonási jog – az adóalany az általa fizetendő adóból levonhatja az előzetesen felszámított adót, amit a másik adóalany rá áthárított, termékimport után kivetett és megfizetett adó összegét, saját vállalkozásban megvalósított beruházás után a megfizetett adó összegét, azt az összeget melyet mint szolgáltatást saját nevében megrendelő fizetett meg.

Adómentesség – az adókötelezettség alól jogszabály által megengedett kivétel. Az adómentesnek minősülő tételket már az adó alapjának meghatározása során sem kell figyelembe venni.

Adómérték – az adóalap egységére jutó, adókulcs alapján (általában az adóalap %-ában), vagy tételiesen kiszámított adó.

Adónem – az adó valamely fajtája (pl.: személyi jövedelemadó, általános forgalmi adó, társasági adó, stb.).

Adórendszer – többféle adónak céltudatos, egymás mellett való alkalmazása azért, hogy azok egymást kiegészítsék. Az adórendszer az adott országban kötelező adók olyan együttese, amely belsőleg is egységet alkot jogi és gazdasági tekintetben egyaránt. Az adórendszer az adók fajtáinak, az adózás alapelveinek, az adómegállapítás, az adókivetés, az adófizetés stb. gyakorlati eljárásainak az összességét jelenti.

Adótárgy – az a tevékenység, vagyon, jog jövedelem, szolgáltatás, vagy tevékenység, amely után az adót meg kell fizetni.

Adótartozás – az esedékességkor meg nem fizetett adó és a jogosulatlanul igénybe vett költségvetési támogatás.

Adóterhet nem viselő járandóság – ezen jövedelmek után nem kell az adót megfizetni, de ha más összevonandó adóköteles jövedelme is van a magánszemélynek, a többi jövedelmeivel együtt az adófizetési kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.

Adótétel – ha az adómérték fix összeg (pl.: a jövedéki adótörvény az ásványolaj-ipari termékek esetében adótételt alkalmaz).

Adózófizető – akinek adókötelezettségét törvény írja elő. Az a természetes vagy jogi személy, aki az adót ténylegesen megfizeti.

Adóztató – állam, illetve önkormányzat, amely adót szedni jogosult.

Alanyi adókedvezmény/adómentesség – valamely helyzetű természetes, vagy jogi személyt illet meg, tehát az adóalanyra vonatkozik.

Anyagi szabályok – egyes adónemekben adókötelezettséget megállapító jogszabályokat értjük (Szja, Áfa, Társasági adó, stb.) amelyek szabályozzák

az adó alanyát, alapját, mértékét, az adómentességeket, illetve a kedvezményeket.

Általános forgalmi adó – olyan többfázisú, nettó forgalmi adó, melyet a termelés és forgalmazás minden szakaszában kötelező fizetni a hozzáadott érték után, de az adó terhét a termék vagy szolgáltatás végső felhasználója viseli.

Átlagadókulcs – az adó mértékének és az adóalapnak a hányadosa.

Degresszív adó – az átlagadókulcs az adóalap növekedésével csökkenő tendenciát mutat. Megvalósulhat ez például úgy, hogy adóalaptól függetlenül minden adóalanyunk ugyanazt az összeget kell befizetnie.

Direkt, vagy közvetlen adók – természetes személyekre, vagy gazdálkodókra kivetett, azok egyéni körülményeitől függően változó közterhek. A közvetlen adók valamely gazdasági tevékenység pénzügyi eredményéhez, azaz jövedelem vagy vagyon nagyságához kapcsolódnak (pl.: személyi, vállalati jövedelemadó, vagyonadó).

Egyfázisú forgalmi adó – a forgalmi láncnak csak egyetlen pontján, rendszerint a végén kell megfizetni, az adó alá vont termékekre. Az adófizetési kötelezettség az árbevétel realizáló felet terheli, amelyet a terméket megvásárló végső fogyasztóra hárít.

Eljárási szabályok – adókötelezettség teljesítéséhez szükséges szabályok összességét fogják össze az adókötelezettség keletkezésétől, annak megszűnéséig.

Fiskális politika, vagy költségvetési politika – az állami kiadások és bevételek (legnagyobb részben adók) alakítása révén történő gazdaságsszabályozás, amely közvetlenül az aggregált keresletre hat.

Fizetendő adó – a számított adó csökkentve az adóvisszatartás formájában igénybe vehető adókedvezményekkel.

Határadókulcs – ami az adóalap utolsó pénzegységére jutó terhet mutatja meg.

Indirekt, vagy közvetett adók – olyan, árukra vagy szolgáltatásokra kivetett adók, amelyek kivetésekor nem veszik figyelembe az adózó egyéni körülményeit, például a benzin árába épített fogyasztási adó mértéke mindenkire azonos. A közvetett adók termékhez vagy szolgáltatáshoz kapcsolódnak (pl.: forgalmi adó, fogyasztási adó, jövedéki adó, iparűzési adó, idegenforgalmi adó).

Jövedelem – a magánszemély által az adóévben bármilyen címen és formában megszerzett bevétel egésze vagy a törvényben elismert költségekkel csökkentett része. Fontos szabály, hogy költségként mindig csak a bevétel elérése érdekében felmerült kiadás számolható el.

Kivetéses adózás – amikor az adózási kötelezettséget és az adó összegét az adóhatóság állapítja meg és arról megfelelő formában értesíti az adóalanyt.

Önadózás – az a tevékenység, amelynek során az adóalany maga határozza meg az általa fizetendő adó mértékét. Önadózás esetén az adóhatóságnak

csupán az ellenőrzés és – a valóságtól való eltérés felfedezése esetén – a szankcionálás a feladata.

Összfázisú forgalmi adó – rendszerint általános és az adófizetési kötelezettség minden egyes forgalmi aktus során felmerül.

Potyautas-probléma – a közjavak előállítása kapcsán felmerülő probléma. Mivel senki sem zárható ki a közjavak fogyasztásából és egyesek fogyasztása nem csökkenti mások fogyasztási lehetőségeit, ezért az egyes fogyasztók lehetőség szerint kivonják magukat a közjóság költségeinek viselése alól, míg a közjóság hasznát élvezik. A probléma megoldása az adóztatás.

Progresszív adó – ha az átlagadókulcs nő az adóalap emelkedésével. Ez akkor valósulhat meg, ha a határadókulcs is növekszik, legalább egy alkalommal. A progresszív adó lehet lineáris, amikor az átlagadókulcs növekedése egyenletes, vagy sávós, amikor a határ-, és ezáltal az átlagadókulcs emelkedésében „ugrások” tapasztalhatók. Utóbbira jó példa a magyarországi személyi jövedelemadó rendszere.

Proporcionális adó (flat tax) – esetén az átlagadókulcs konstans. Ez azt jelenti, hogy a határadókulcs azonos minden adóalap mellett. Proporcionális adó például az általános forgalmi adó.

Számított adó – az adó mértékének figyelembevételével az adó alapjából meghatározott adó.

Tárgyi adókedvezmény/adómentesség – valamely tevékenységet vagy tárgyat illet meg, tehát az adótárgyra vonatkozik.

Társadalombiztosítás – az államháztartás egyik alrendszere, amely különböző szervezeti megoldásokban az egészségügyi szolgáltatások, a munkanélküli ellátás és az öregségi nyugellátás finanszírozását látja el. Működése részben a magánbiztosítás, részben pedig a költségvetési gazdálkodás szabályain alapul. A társadalombiztosítás által kifizetett jövedelmek a járadékok; ezek – valamint az egészségügyi szolgáltatások – fedezete döntően a befizetett járulékokból származik.

Társasági adó – a társas vállalkozások (részvénytársaságok, Kft-k, Bt-k) eredményét terhelő központi költségvetést illető adónem.